

Exkurze „Za vrбами ve středním Pobečví a v Moravskoslezských Beskydech“

BLANKA BRANDOVÁ & RADIM J. VAŠUT

datum: 30. 8. 2014 • vedoucí: Radim J. Vašut a Blanka Brandová

Závěr botanické sezóny Moravskoslezské pobočky ČBS letos patřil **rodu vrba** (*Salix* L.), který je pro mnoho botaniků postrachem a který je možná právě proto neprávem již dlouho opomíjen. Zamířili jsme do rodného kraje hlavního vedoucího exkurze, Radima J. Vašuta, protože okolí Rožnova, Frýdku-Místku a štěrkové náplavy v této oblasti mohou nabídnout pestrou škálu nejen druhů vrb. I přes zaměření exkurze a nutnost cestovat vlastními auty se nás sešlo sedm statečných a společně jsme vyrazili vstříc náročnému dni.

První lokalitou byla oblast **Rožnovské Bečvy** kousek za Rožnovem, kde jsme prezentovali hned jeden z taxonomicky obtížnějších komplexů, skupinu vrby bílé (*Salix alba*), v. křehké (*S. euxina*) a jejich křížence *S. ×rubens*. Samozřejmě jsme se nevyhnuli rozsáhlejší debatě o současné taxonomické situaci, a to nejen tohoto komplexu. Hlavní vedoucí, Radim J. Vašut, se obětavě vypravoval do nejhustších porostů, aby nám účastníkům doslova až „pod nos“ donesl ty největší vrbové lahůdky. Díky tomu jsme ale na této lokalitě objevili i poměrně vzácnou a ze zdejší lokality zatím neznámou v. lýkocovou (*S. daphnoides*). Výklad byl doplňován i o praktické poznatky z určování vrb, např. že jednoleté výhony jsou sice často nápadné, ale pro určování většinou nevhodné. Nalezena byla také pěkná v. košíkářská (*S. viminalis*), u které jsme pozorovali podvinuté okraje listů a za použití několika botanických lup i krásné hedvábité chlupy. Zde jsme se poprvé setkali s takřka neomezenou možností hybridizace mezi vybranými druhy vrb, tady na příkladu dvojice *S. alba* × *euxina*. V minulosti na této lokalitě rostli kříženci *S. ×rubra* a *S. ×smithiana*, které se ovšem nepodařilo znovu nalézt.

Druhou lokalitou byly mokřadní biotopy v těsné blízkosti **vodní nádrže Horní Bečva**. Zde se nám podařilo natrhat opravdu bohatou vrbovou kytici (obr. 1), a mohli jsme tak demonstrovat další základní druhy, např. v. nachovou (*S. purpurea*), která se vyznačuje často vstřícnými listy. Ochutnávali jsme i její silně hořkou kůru s krásným žlutým lýkem. Nachové jehnědy, její další výrazný znak, bohužel už v této podzimní době k dispozici nebyly, ale pro tyto případy jsme byli vyzbrojeni odbornou literaturou (Šimíček 1992), ze které jsme jehnědy účastníkům demonstrovali alespoň na fotografiích a obrázcích. Rovnoběžné okraje listů nás upozornily na vrbu trojmužnou (*S. triandra* subsp. *triandra*) a samozřejmě nemohl chybět její kříženec s v. křehkou *S. ×alopeuroides*. I zde jsme pozorovali nejednoznačné vymezení hranice mezi rodičovskými druhy a jejich kříženci (a zpětnými kříženci). Vrbové portfolio zde vhodně doplnil i další základní druh – v. jíva (*S. caprea*), o kterém se v botanických kruzích z důvodu častého křížení s ostatními druhy vrb mluví jako o druhu „hypersexuálně hyperpromiskuitním“. Prezentován byl i kříženec v. ušaté (*S. aurita*) a v. slezské (*S. silesiaca*) – *S. ×subaurita*. V určitých oblastech je tento kříženec hojnější, než jsou jeho rodiče.

Obr. 1: Demonstrace nalezených druhů vrb u vodní nádrže Horní Bečva. – Obr. 2: Štěrkový náplav nedaleko obce Baška s vzácnými druhy vrb – v popředí vrba lýkoccová, v pozadí vrba šedavá. | Foto P. Kocián (1–2)

Na třetí lokalitě – při východním okraji obce Horní Bečva, na loukách nazývaných **Vašůtky** – se nám podařilo demonstrovat krásné křoviny tvořené především *S. ×subaurita* a *S. ×subcaprea*, které jsou kříženci v. jívy (*S. caprea*), v. ušaté (*S. aurita*) a v. slezské (*S. silesiaca*). Kříženci zde tvořili rozsáhlý hybridní roj s různými stupni nakřížení mezi jednotlivými rodiči a pro všechny účastníky bylo velkým rébusem hádat, z kolika procent je kterým tvořena. Lokalita byla předvedena jako příklad populace, kde kříženci výrazně převládají nad rodičovskými druhy.

Po obědě v příjemné Keltské salaši jsme udělali výjimku, přerušili pátrání jen po vrbách a zastavili na údajné lokalitě kruštíku tmavočerveného (*Epipactis atrorubens*) v osadě **Mezivodí** obce Bílá. Většina účastníků se po frekventované silnici a v příkopu pohybovala neorganizovaně, jen někteří vzorní nasadili reflexní vesty. Z kruštíků jsme našli pouze běžný k. širolistý (*E. helleborine*). Místo toho se podařilo objevit mladého, ale typického jedince „nenakříženého“ v. slezské (*S. silesiaca*), která se v tomto sevřeném údolí vyskytuje jako splavená z vrcholových partií Vsetínských vrchů (hora Vysoká, 1024 m n. m.). Dále zde rostla v nepřírozeném prostředí, pravděpodobně jako zplanělá, v. bílá (*S. alba*).

Další výjimkou z vrbového dne byla zastávka na severním okraji obce Bílá u silnice na **štěrkovém břehu řeky Bílá Ostravice**, kde jsme se chtěli pokochat třtinou pobřežní (*Calamagrostis pseudophragmites*). Bohužel jsme pozorovali již odkvetlé porosty této nápadné trávy. Ve stejných břehových porostech jsme opět pozorovali běžné druhy v. košíkářskou (*S. viminalis*), v. nachovou (*S. purpurea*) a místy hojněji vysazovaného křížence *S. dasyclados* (nyní správně *S. ×holosericea*), u kterého jsme se pustili do debaty o původu a komplikacích s pojmenováním tohoto křížence (více viz Vašut et al. 2013).

Poslední lokalitou byl **štěrkový náplav Ostravice u obce Baška**, kde jsme plánovali vrbové bádání završit demonstrací našich vzácnějších druhů vrb – v. lýkoccové (*S. daphnoides*) a v. šedavé (*S. elaeagnos*), což se také nakonec podařilo (obr. 2). Ještě

jsme určili některé křížence, co si mezitím stihli účastníci nasbírat. A jak již napsal Petr Kocián v krátké zprávě na webových stránkách naší pobočky: „typické položky byly zakládány do herbářů a netypické zahazovány do propadliště botanického poznání“.

Nezbývá než poděkovat účastníkům za trpělivost a nadšení pro tak komplikovaný rod a Janě Tkáčikové za poskytnuté poznámky z exkurze.

Použité zdroje

Šimíček V. (1992): Vrby v úpravách vodních toků a ekologické obnově krajiny. – Ministerstvo zemědělství, Praha.

Vašut R. J. a kolektiv (2013): Vrby České republiky. – Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc.

Příloha č. 1 – Seznam nalezených taxonů

(sestavili B. Brandová, R. J. Vašut a J. Tkáčiková)

Seznam lokalit:

- 1 – Rožnov p. R.: soutok Rožnovské Bečvy a Starozuberského potoka, cca 360 m n. m. (49°27'26"N, 18°06'35"E)
- 2 – Horní Bečva: okolí místní přehrady, cca 560 m n. m. (49°25'13"N, 18°19'06"E)
- 3 – Horní Bečva: podhorské a mokřadní louky v osadě zvané Vašůtky, cca 690–700 m n. m. (49°25'01"N, 18°21'53"E)
- 4 – Bílá: osada Mezivodí, cca 600 m n. m. (49°25'33"N, 18°24'44"E)
- 5 – Bílá: břeh Bílé Ostravice při severním okraji obce, cca 520 m n. m. (49°26'55"N, 18°27'52"E)
- 6 – Baška: štěrkový náplav řeky Ostravice, cca 320 m n. m. (49°38'12"N, 18°21'52"E)

Calamagrostis pseudophragmites (C1): 5;

Epipactis helleborine: 4;

Salix alba: 4, 6; *Salix aurita*: 2, 3; *Salix caprea*: 2, 3; *Salix daphnoides* (C2): 1, 6; *Salix elaeagnos* (C2): 6; *Salix euxina*: 1, 2; *Salix purpurea*: 2, 5, 6; *Salix silesiaca* (C4a): 3; *Salix triandra* subsp. *triandra*: 2, 4; *Salix viminalis*: 1, 5, 6.

Kříženci:

Salix ×*alopecuroides*: 2, *Salix aurita* × *caprea* × *silesiaca*: 3; *Salix* ×*holosericea* (= *S. dasyclados* auct.): 5; *Salix* ×*rubens*: 1, 6; *Salix* ×*subaurita*: 2, 3; *Salix* ×*subcaprea*: 3, 4.